

Majandusinfo revisjon

Statistika on üldjuhul kuiv ja lakooniline, ent see võib osutada ka peeneks abivahendiks. Analüütikute jaoks ei ole siiski ükskõik, kuidas summad kokku arvutatakse ning eksperdid vajavad üha parema kvaliteediga (st täpsemaid) andmeid. Ametliku statistika vastavuses tegelikkusele on rahvamajanduse arvepidamise kontekstis oluline roll mitmel põhjusel. Kui esitatud numbrid tekitavad küsimusi, võib väheneda usk arvudele toetuvate arvamuste suhtes ning sellest jääb negatiivne jälg majandusotsustele ja seetõttu arengule tervikuna. Teiseks, kui analüüsime muutujatevahelisi seoseid, ent andmed sisaldavad ebatäpsusi või suisa valesid numbreid, võib tulemuseks olla väär hinnang olukorrale. Statistikal on tähtis roll ka majanduspoliitiliste otsuste kujunemisel ja prognoosides.

Statistika kaasajastamine on üleilmne protsess, mille raames viidi Euroopas 2014. aastal läbi majanduse arvepidamise revisjon. Senine süsteem (nimetusega ESA 95) asendati skeemiga ESA 2010, milles ESA tähendab *European System of Accounts*. Maaailma kolmest suurimast majandusest rakendasid Ameerika Ühendriigid uue süsteemi juba enam kui aasta tagasi ning ka Hiinas on seni veel üpris kaheldava väärtusega statistikat muutma asunud. Andmeaida revisjonil on oluline mõju erinevatele fiskaalmeetmetele, sest eelarve tasakaal ja riigivõla tase suhestatakse sageli just majanduse kogumahtu (üldjuhul nominaalne SKT). Mitmed tähtsad rahvuslikud ja/või Euroopa Liidu fiskaaleesmärgid lähtuvad rahvatulust, mis omakorda on tuletatud sisemajanduse kogutoodangu näitajast. Euroopa Liidu liikmete rahaliste ülekannete ja struktuurifondide jaotuse arvutamisel kasutatakse samuti vastavaid näitajaid. Seega on võimalik, et pelgalt muutus numbrites loob eelduse vaadata üle ka majanduspoliitika võimalused.

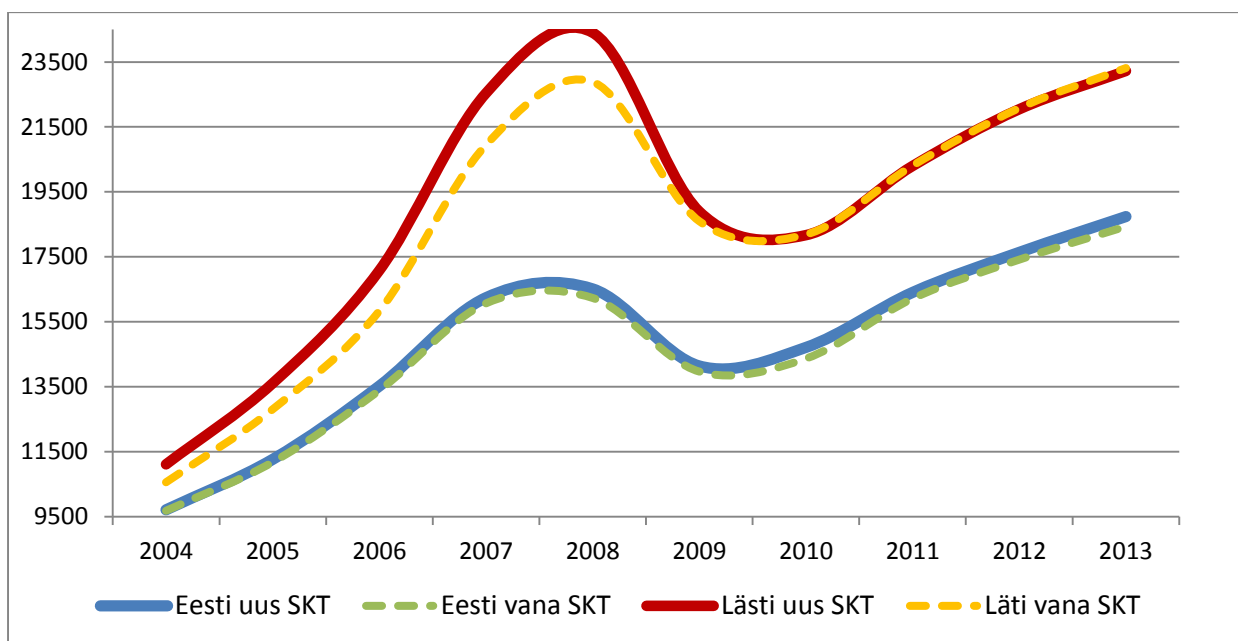
Majanduse andmeaida korrastamisel on iga kord tekkinud teatavad erisused. ESA 2010 muudatuste olulisim pool seondub makrotasandi komponentide defineerimisega. Nimelt on teadus- ja arendustegevusega seotud kulutused nüüdsest tallel investeeringuna, ent senine arvepidamine luges need kulutused vahetarbimiseks.¹ Muudatus puudutab nii era- kui ka valitsemissektori kulutusi teadus- ja arendustegevusele. Majandusteoorias eristame investeeringut tarbimisest ajalise mõõtme alusel: kui tarbimine on kulutus, mis on tehtud eesmärgiga praegu ja vahetult sellest nõ kasu saada (ehk heaolu luua), siis investeeringu eesmärk on väärtuse või vara loomine tulevikus ja selle arvel saadud kasu pööramine tarbimiseks kunagi hiljem. Seega saab nüüdsest nt ülikooli teadustegevusel majanduse kogutuluse olema sama mõju kui firmal tehase püstitamisel. Teine põhimõtteline muutus on seotud militaarkulutustega, sest ka neid loetakse ESA 2010 alusel investeeringuks. Niisiis saab tangi või haubitsa soetamine statistikas sama rolli raviseadme ostu või silla ehitamisega. Teadus-, arendus- ja militaarkulutustel on positiivne, st absoluutnumbrit suurendav mõju kogutulule. Riigiti on muutused kogutuluse muidugi väga erinevad ja sõltuvad komponentide osakaalust konkreetsetes majandustes.

Kolmas oluline muudatus majanduse uuenenud andmeaidas puudutab nõ halli majanduse (st kas ja kuidas kajastuvad statistikas tehingud, millel justkui pole formaalset alust, mille näiteks on tööleping) ning nõ musta majanduse rolli

¹ Sisemajanduse kogutoodang (SKT) on kogutoodangu väärtus miinus vahetarbimine ning käsitletakse seda agregaati majanduse kogukäibe näitajana. Seega on (teoreetiliselt) seos SKT ja maksutulude vahel väga lähedane ning eelarve prognoosimisel on olulised probleemid pigem mõõtmisel kui meetodis.

(illegaalsed tegevused, nagu prostitutsioon, narkotehingud jmt).² Selles arvestuses säilib Euroopa Liidu riikidel siiski erinev lähenemine, kusjuures kõik liikmesriigid ei tõtta vastavaid andmeid oma statistikas näitama. Metoodiliste muudatuste ülejäänud (ja üldjuhul marginaalse mõjuga) tegurid seonduvad rahvusvaheliste tehingute kirjendamisega maksebilansis, finantsvaldkonna andmete täpsustamisega ja varaliste tehingute klassifitseerimisega.

Joonis 1. Eesti ja Läti majanduse kogumaht enne ja peale andmete revisjoni (nominaalne SKT, miljonit eurot)

Mis ja miks sel korral muutus?

Majanduse arvepidamise revisjonidega on hiljem tõdetud, et iga kord kui seda on tehtud, on peaaegu alati suurenenud majanduse kogumahu number. Nii juhtus ka ESA 2010 muudatustega, kui Euroopa Liit tervikuna sai perioodil 1997–2013 oma olulisimale majandusagregaadile lisa 3,4%, st majanduse kogumaht osutus suuremaks kui varasemad andmed näitasid.³ Riigiti olid muudatused erineva suurusega: kui võtta aluseks 2010. aasta andmed, osutusid Küprose ja Hollandi majandused oluliselt suuremaks (vastavalt +9,5% ja +7,6%), Eesti majandusele lisandus 1,2%, ent Läti puhul tekkis väike kahanemine (mille tingis andmete „täiustamine“, mitte aga mõne komponendi mõju). Suurem osa kasvust tuli pea igas majanduses teadus- ja arendustegevuse kapitaliseerimise tulemusena, eriti just nendes riikides, kus teadusvaldkond omab suurt tähtsust kogu rahvamajanduses (nt Soome ja Rootsi).⁴

Illegaalne tulu

Majandusandmete revisjoni üheks oluliseks tahuks Euroopa Liidus sai hinnang ebaseaduslikule tegevusele. Prostitutsioon, narkokaubandus, tubakatoodete ja alkoholi smugeldamine on nüüdsest ametliku statistika poolt tunnustatud majandustegevus ehk lahutamatu osa eratarbimisest. Kui Saksamaal legaliseeriti prostitutsioon juba mõne aja eest, mistõttu selle valdkonna tulem ei lisanud revisjoni käigus palju sealse majanduse käibe, siis mõnes

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus nr 549/2013 kehtestab Euroopa Liidus rakendatava majanduse arvepidamise süsteemi, mille p.1.79 sedastab „piiripealsed juhtumid“. Taolisteks juhtumiteks on tehingud vastastikusel kokkuleppel, seejuures ka ebaseaduslik majandustegevus: uimastid, prostitutsioon, varastatud omandi ost/müük/vahetus jm tehingud.

³ Saamaks kujundlikult aimu muudatustest majandusnäitajates toimunuga, kõrvutame seda inimese kehakaaluga. Nõ keskmise eurooplase kaal on Euroopa Komisjoni hinnangul ligi 73kg; ESA 2010 revisjoni käigus lisandunud tükk oleks sarnane nimetatud kaalunäitajale kahe ja poole kilo lisamisega.

⁴ Kas nt konverentsiturism on kindel investeering või miks ei ole kehakultuurile ja spordile tehtud kulutused investeeringud, jääb ootama hinnangut tulevikus.

riigis osutus muudatus üsna tähtsaks. Inglismaa statistikud arvutasid majandusele lisa 0,7% kogutulust, seejuures näiteks ainuüksi prostitutsiooni sissearvutamise tulemusena suurenes Inglismaa SKT 2013. aastal samas mahu kui oli tol aastal Eesti riigieelarve maksutulu kokku. Hollandi majanduse suurest hüppest tuli paras hulk sealmail populaarsest popsutamise panuse lisamisest majandusstatistikasse. Irimaal aga leiti, et illegaalse tegevuse ulatus võib olla suisa kolmandik sealse põllumajanduse, metsa- ja kalanduse sektori osakaalust (mis võrdluses Eestiga andnuks meil 200 miljoni euroni ulatuva suuruse, mis oluks nt kümnendiku vähem kui on Läti majanduse illegaalse tulu komponent. Eesti Statistikaameti ametlik number on üle 2,5 korra väiksem – ca 80 miljonit eurot).

Mõned riigid ei rakenda Euroopa Liidu reegleid illegaalse tegevuse osas majandusstatistikas teistega samas ulatuses. Nii on Prantsusmaa loobunud rahvatulu arvestuses näitamast sarnast statistikat, mida naaberriik Holland teeb. Prantslaste argument toetub võimalusele tõlgendada revisjoni ettekirjutusi, milles illegaalse turu arvelevõtmine ametlikus statistikas eeldab, et vastav tehing omab mõlemapoolset nõusolekut.

Vesi veiniks

Statistikaga trikitamine võib mõnikord luua maagilise efekti ja muuta arusaamist terve protsessist. Üleminek majandusstatistika uuele skeemile on riigiti andnud hämmastavaid tulemusi. Kuigi Nigeeria on meie jaoks pigem kaugel ja tundmatu maa, paneb kulmu kergitama fakt, et uuendatud statistika tegi selle riigi ühtäkki ligi kaks korda suuremaks (Nigeeria majandus oli 2014. aasta alguses piltlikult öeldes ca 12 Eestit, ent peale statistika revisjoni on sealne majandus suisa 23 Eestit). See üleshindamine ei too aga erilist muutust elus enamusele (ehk ligi 170 miljonile nigeerlasele), kelle igapäevane eelarve on endiselt umbes üks euro. Hiina lisas revisjoni käigus oma majandusele sama kaaluka osa kui on ühe suure kaubanduspartneri (Malaisia) majandus; ent tõsiasi, et Hiinas ei arvestata teadus- ja arendustegevuse kulutusi seni investeeringuna, võib lisada veel umbes Singapuri suuruse osa.

Euroopas pole võimalik taolisi statistilisi hüppeid korraldada, sest reeglid nii palju ei muutu ja üldjuhul pole ka suurt erinevust andmete kvaliteedis. Siiski on ka Euroopa Liidus mõndagi juhtunud. Näiteks elati Itaalias eelmise aasta alguses teadmises, et majandus on jälle languses – just nii näitas vana arvepidamine. 2014. aasta sügisel avaldatud uued numbrid aga tõid poliitikele naeru näole, sest majanduses ilmnes väike pluss.⁵ Muidugi polnud see esimene kord arvepidamise maagiast kasutada – kõigest paar aastat enne 2008. aasta majanduslangust muutus Itaalias vesi samuti veiniks, kuna „täiendatud ja parandatud“ raamatupidamisreeglid võimaldasid pensionide kajastamisega fiskaalkohustustes parandada riigi üldist imagot.

Mõnele on sõnum hea, teisele mitte

Majanduse kogumahu suurem number võib teatud ideoloogias maksimiks saada, ent sellel kipub olema mõni „aga“. Nimelt fakt, et Euroopa Liidu eelarvet rahastatakse suures osas omavahenditest, millest liikmesriikide osamaksed sõltuvad sellest, kui suure osa moodustab konkreetse riigi rahvatulu Euroopa Liidu kogurahvatulust. Osamaksed kokku on absoluutselt suurim osa Euroopa Liidu eelarve tuludest (nt 2012. aastal suisa kolm neljandikku Euroopa Liidu eelarvest). Liikmesriigi kohustuseks on kanda Euroopa Liidu ühiskassasse kindel suurus oma rahvatulust (2012. aastal oli see 0,755%). Eelmisel aastal tehtud rahvamajanduse arvepidamise revisjoni tulemusel toimuv uus jaotus saab vastavate ülekannete osas olema 2016. aastal. Ümberarvestuse protsess on järgmine: esmalt kohtuvad Euroopa Komisjoni ja iga liikmesriigi esindajad, et määratleda konkreetse riigi rahvatulu suurus järgnevas aastaks (vastav number fikseeritakse maikuus) ning hiljem (sügisel) täpsustatakse esialgsete hinnangute ja „tegelike“ arengute põhjal vastavad andmed. Eelpool nimetatud on muidugi pelgalt matemaatiline ja tehniline, mitte metoodiline tegevus, ent

⁵ Avalikult ei ole sealse poliitiku küll tunnustanud prostituute, narkodiilereid jt, ent sisuliselt võlgneb Itaalia just neile kummarduse majandusarengu miinusnumbri plussiks muutumise eest.

selle tulemusena saavad liikmesriigid novembri lõpuks teada lõplikud, oma riigi eelarves kajastuvad kohustused osamaksete asjus.⁶

Kokkuvõte

Milline ka poleks statistiliste muudatuste mõju majanduse kogumahu näitajale, ei tee uus arvestusmeetod ühtegi riiki ega selle elanikkonda rikkamaks. Infovara uuendamine makrostatistikas on ja jääb regulaarseks, vähemalt iga viie aasta tagant toimuvaks muudatuseks kaasaegses infoühiskonnas. Ent nii, nagu pole võimalik kõiki arenguid tõendada statistika abil, pole ka võimalik andmeid ignoreerida, sest nende najal saab sageli öelda midagi head (või halba). Kirjanik Wallace Irwin märkis kord teravmeelselt, et statistika abil saab näidata, et nendest, kes on nakatunud harjumusse süüa, jäävad väga vähesed ellu.

Lauri Luiker

nõunik

lauri.luiker@riigikogu.ee

tel 6507

Kasutatud allikad

- Abramsky, J. ja Drew, S. (2014). Changes to National Accounts: Inclusion of Illegal Drugs and Prostitution in the UK National Accounts. Office of National Accounts, May 2014.
- Casey, E. (2014). Analytical Note 6: Adoption of New International Standards For National Accounts and Balance of Payments. Irish Fiscal Advisory Council, Nov.2014.
- Harari, D. (2014). GDP and the national accounts: 2014 revisions. House of Commons Library Economic Policy and Services SN06982, 30.10.2014.
- Laarmaa, A (2014). Metoodilised muudatused rahvamajanduse arvepidamise näitajate arvestuses. Eesti statistika kvartalikirj 2/14.
- Statistika: Statistikaamet, Eurostat, Statistics Sweden, Latvijas statistika, Centraal Bureau voor de Statistiek.

Õigus- ja analüüsiosakond on Riigikogu struktuuriüksus, mis nõustab rahvaesindajaid ja nende heaks töötavaid ametnikke. Käesolev informatsioon on koostatud osakonna algatusel. Autorid on valmis arutlema huvilistega töö sisu üle. Kõik kommentaarid on teretulnud.

⁶ Esialgsed andmed rahaliste ülekannete osas näitavad, et makroandmete revisjoni tulemusena leitud rahvatulu põhjal arvatud rahavoo muutus annab osadele liikmesriikidele raha tagasi (nt Prantsusmaa, Saksamaa, Taani), ent teised peavad ühiskassasse juurde maksma (nt Inglismaa, Holland, Itaalia). Mõnikord võib arvutuste tulemus kujuneda üpris ootamatuks: kuigi Kreeka on suurtes majandusprobleemides ning kaotanud ligi viiendiku rahvatulust viimase viie aastaga, on Kreekale (nagu ka Itaaliale) Euroopa Komisjon arvanud nõude tasuda ühiskassasse lisa seni Brüsselisse juba üle kantud rahale.